SAVAŞ ESTETİĞİ

PAUL VIRILIO ile
Röportaj: John Armitage
Çeviren: Hanife Öz

'Kosova Savaşı yörüngede olup bitti.'

Paul Virilio tanınmış bir şehirci, siyaset kuramcısı, teknoloji eleştirmeni. 1932'de Paris 'te doğan Virilio ' modern şehir'in doğuşu ve insan topluluklarının evrimi ile ortaya çıktığını söylediği 'savaş modeli' ile tanınıyor en çok. 'Dromoloji' yani hızbilim terimini de ortaya atan kişi.Virilio'nun Merleau-Ponty'nin fenomenolojisi, Marinetti'nin fütürizmi ve Einstein'ın teknik-bilimsel yazılarıyla yakından ilişkinlendirebileceğimiz entelektüel duruşu, Bernard Tschumi, Gilles Deleuze ve Jean Baudrillard gibi çağdaş mimarların, filozofların ya da kültür eleştirmenlerinin duruşuyla rahatlıkla karşılaştırılabilir. Virilio'nun bazı kitapları şunlar: *Bunker Archeology* (Yeraltı Sığınakları Arkeolojisi) (1994 (1975)), Speed and Politics: An Essay on Dromology (Hız ve Politika: Dromoloji Üstüne Bir Makale) (1986(1977))*, Information Bomb (Enformasyon Bombardımanı) (2000, (1998)), son olarak da Strategie de la deception (Aldatma Stratejisi) (1999). Aşağıda John Armitage'ın Virilio ile onun Kosova Savaşı değerlendirmesini tartıştıkları söyleşiyi bulacaksınız. Bu yazı Theory, Technology and Culture dergisinden alınmıştır (Vol. 23, Number, 3).

* *Metis Yayınları tarafından Meltem Cansever'in çevirisiyle yayımlandı. (1998)*

Sayın Virilio, yanıltma stratejisi üstüne düşünmenizde savaş mimarisi ve genel olarak da mimariyle ilgili entelektüel ve sanatsal yapıtınızın payı nedir? Acaba 1991'deki Körfez Savaşı gibi 'postmodern' olarak anılan savaşlarla birlikte mimarinin kendisi ve böylelikle savaş mimarisi de kayıp mı oluyor? Savaş mimarisine ve bu mimarinin yanıltma stratejisi içinde kaybolmasına yaklaşımınız nedir?

Size şöyle cevap vereyim, savaş mimarisiyle daima ilgilenmişimdir. *Bunker Archeology*'de de görebilirsiniz bunu. Ancak o kitap için araştırma yaptığım zamanlar henüz çok gençtim. Amacım 'toptan savaş' nosyonunu anlayabilmekti. Daha önce de çoğu kez belirttiğim gibi 2. Dünya Savaşı sırasında Fransa'nın işgalini ilk yaşayanlardan biri de bendim. Savaş sırasında 8-10 yaşlarındaydım, o zamanlar savaşın ne olduğunu tam da bilemiyordum elbette. İşgal sırasında Nantes'daydık ve Atlantik sahiline girişimiz yasaklanmıştı. Bu yüzden savaş bitene dek hiç deniz görmedim. Denizi ilk görüşüm St. Nazaire yakınlarındadır.

İşte orada 'yeraltı sığınakları'nı keşfettim. Keşfettiğim bir başka şey daha vardı; savaş sırasında bütün bir Avrupa muhkem bir kale haline gelmişti. O zaman koca bir toprak parçasının yani bütün bir kıtanın tıpkı kadim şehirler gibi yeniden tek bir şehirmişçesine düzenlendiğini de gördüm böylece. İşte o günden beri şehircilik, lojistik,ulaşımın, bakım/onarım ve ihtiyaç maddelerinin düzenlenişi gibi konularla daha ilgili hale geldim. Kosova'daki savaşın beni asıl şaşırtan tarafı, karasal alan dışında gerçekleşmiş olmasıydı. Her şey havada olup bitti. Gerçekte ne bir kuşatmacı devlet, ne de bir abluka vardı. Ama size şunu da hatırlatmak isterim ki Fransa ve Almanya BM'nin denetimi olmaksızın Adriyatik Denizi'nin abluka altına alınmasına karşı çıktılar. Yani biz Kosova'da yalnızca gökten yağan bombalarla süren bir savaşa tanık olduk. Kosova'da olan şey, 1943-45 yıllarının 'Kale Avrupası'nda olan şeyin tam tersiydi. O zamanlar Hava Kuvvetleri mareşali 'bombacı' Harris, Avrupa'nın, çatısı olmayan bir kale olduğunu söylüyordu. Çünkü müttefiklerin hava üstünlüğü vardı. Peki şimdi Kosova'ya baktığımızda ne görüyoruz? Duvarları olmayan ama çatısı olan bir kale. Duvarların kaybolması sizce de alışılmışın dışında, bambaşka bir şey değil mi?

Strategie de la Deception'da (Aldatma Stratejisi) Kosova Savaşı'nı anlayıp yorumlamak konusundaki çabanızdan da bahsetmek istiyorum. Havadaki bu mücadele diğer kuramcıların da ilgi göstermesi gereken önemli bir konu mu sizce?

Kosova Savaşı'yla ilgili olarak şunların altını çizmek istiyorum. Birincisi, ABD savaşı bir başarı olarak görebilir. Ama Avrupa için, özellikle de AB kurumları için savaş tam bir başarısızlık olmalı. ABD için savaş tabii ki bir başarıydı, çünkü Pentagon'un 'Askeri Meselelerde Devrim 'ini gerçekleştirmesini teşvik etti. Bu savaş onlara bir deneme sahası sağladı, ayrıca benim *Strategie de la Deception*'da 'ikinci caydırıcı' dediğim şeyin ortaya çıkmasına sebep oldu. Bu yüzden şuna kesin olarak inanıyorum ki ABD, dünyanın tek nükleer gücüyken, Hiroşima ve Nagazaki'ye atom bombası attığı zaman işgal ettiği pozisyonu şimdi tersine çevirmeyi amaçlıyor. Kitabımda öne sürdüğüm şeyi burada da tekrarlayacağım. İlk caydırıcının, yani nükler caydırıcının yerini artık ikinci caydırıcı aldı. Bu öyle bir caydırıcı ki, yeni iletişim teknolojilerinden, bilgi silahlanmasına dayanan 'enformasyon bombardımanı'ndan besleniyor. Altını çizerek şunu belirtmek istiyorum, yakın gelecekte siyaset savaşlar yoluyla değil, benim ara kaza (integral accident) dediğim şeyle sürdürülecek. Savaşın otomatikleşmesi süreci 1991'deki Körfez Savaşı'ndan bu yana dikkate değer ölçüde ilerledi. Tabii bu gelişmelerin hiçbiri Kosovalı mültecilere bir yardım eli olmayacak, oradaki milisleri de durdurmayacak, aslında bunu söylemeye gerek bile yok. Savaşın otomatikleşmesi savaşın yal-

nız havada sürdürülmesini sağlamakla kalmıyor, aynı zamanda Küresel Enformasyon Hakimiyeti (Global Information Domination) ve küresel hava gücü yoluyla Pentagon'un askeri meseleler de devrim projesini de güçlendiriyor. İşte bu yüzden kitabımda AB'nin Sırpların elektriğini kesmek için grafit bombası kullanması ve EvTelSat televizyonu uydusunun Sırbistan'a yaptığı yayını iptal etmesi örnekleri üstünde durdum. Şunu da hatırlatmak isterim ki, AB bu tedbirleri BM'nin açık isteklerine rağmen almıştı. Dolayısıyla bana göre ara kaza, savaş sisteminin otomatikleşmesi, askeri meselelerde devrim projesi gibi olgular ikinci caydırıcıya kayışın birer parçası ve bilgi bombasının patlamasıdır. Bana göre bu gelişmeler devrimsel nitelik taşıyor, çünkü bugün atom bombası gibi bölgesel olarak konumlandırılmış bombaların zamanı artık geçti. Atom bombası yalnız özel bir kaza ortaya çıkarmıştı, ama bilgi bombası küresel olarak biçimlendirilmiş bir ara kazayı ortaya çıkarıyor. Küresel olarak biçimlendirilmiş bu kazayı, borsacıların ' sistem riski ' dediği şeye benzetebiliriz. Sizin de hatırlayacağınız gibi, sistem riskinin bazı örneklerini, yakın zamanda Asya mali krizinde görmüştük. Bu krizi alevlendiren şey neydi peki? Otomatikleştirilmiş ticari programlar. İşte burada yine benim daha önceki yapıtlarımda da işaret ettiğim, etkileşimle ilgili problemler çıkıyor karşımıza. Dahası, bilgi bombasının, hava savaşlarının, askeri meselelerde devrim projesinin, küresel gözetimin çağı aynı zamanda bir ara kaza çağı. Sanal savaş dediğimiz zaman artık bir yerlerin bombalar vs. ile yakılıp yıkılması sözkonusu değil. Bu savaş doğrudan yaşamı oluşturan bilgi sistemleriyle ilgili. İşte bu anlamda, daha önce de çoğu kez söylediğim gibi, artık interaktivite radyoaktiviteye eşit bir konumda. Çünkü interaktivite bütünleri parçalıyor ve bir çeşit 'kopuş' çıkarıyor ortaya. Yani aslında 1998'deki Asya Mali Krizi de, 1999'daki Kosova Savaşı da ara kazaya girişin basamaklarıydı.

Kosova Savaşı'nın temel kuramsal yanlarına ilişkin yukarıdaki tanımlarınız önceki yazılarınızdaki önemli temalara nasıl bağlanıyor? Karasal alanın düzenlenişi ve askeri alan kavramlarına hem kuramsal, hem de mimari açıdan nasıl yaklaştığınızı kaydederek sormak istiyorum sorumu. Strategie de la Deception'ı ve Kosova Savaşı'nı bazı ayrıntılarıyla tartışmaya başlamadan önce , karasal alanın düzenlenişi ve askeri alan dediğinizde neyi kasdettiğinizi açıklayabilir misiniz, sizin yapıtınızı anlamada bu kavramlar neden çok önemli?

Bu kavramlar önemli çünkü ben bir şehirciyim. Dolayısıyla bütün yapıtımın odaklandığı nokta, jeopolitik ve jeostrateji. Ancak yapıtımın ikinci bir yanı daha vardır; hareket. Hız ve ulaşım araçlarındaki devrimin düzenlenişi üzerine yaptığım çalışmalarda bu kavramı ele aldım. Öyleyse, hareket ve karasal alan birbiriyle bağlantılıdır. Bir toprak parçası atlıların, tankların, uçak vb.nin hareketiyle kontrol edilir örneğin. Dolayısıyla, hızın mantığı ve

etkisi (dromoloji) üzerine yaptığım araştırma karasal alanın nasıl düzenlendiğini çalışmamı da gerektiriyor. Bir alanı kontrol eden kimse, ona sahip olan da odur. Karasal alana sahip olmak ilk elden yasalarla ve antlaşmalarla ilgili bir şey değildir, bu öncelikli olarak bir hareket ve dolaşım meselesidir. Karasal alan ve hareket kavramlarıyla hep ilgili oldum bu yüzden. Zaten *Bunker Archeology*'den sonraki ilk kitabımın adı da *L'insécurité du Territoire* (Arazinin Güvensizliği, 1976) idi.

Hız ve Politika'da ulaşım araçlarıyla bilgi iletimindeki devrimden sözediyorsunuz. Sizce askeri-endüstriyel yapı kültürel ve toplumsal değişimin itici gücü mü? Ya da kitabınızda söylediğiniz gibi, ' Tarih, silah sistemlerinin hızıyla ilerler' mi? Kosova'daki askeri ve siyasi çatışmada bu hız politikası nasıl bir rol oynadı? Örneğin savaştaki en önemli unsur ulaşım araçlarının ve bilgi iletiminin hızı mıydı?' Ya da daha genel olarak, askeri-endüstriyel yapı hâlâ tarihin motoru mu sizce ?

Askeri-endüstriyel yapının bugün her zamankinden daha önemli olduğunu düşünüyorum. Çünkü Kosova'daki savaş askeri-endüstriyel yapıya değil, askeri bilimsel yapıya taze kan vermiş oldu. Bunu Çin'de görebilirsiniz. Bunu radara yakalanmayan uçakları ve başka çok karmaşık savaş makinelerini geliştiren Rusya'da da görebilirsiniz. Tabii burada Sukhois gibi yeni uçakları da düşünüyorum. Bu tür gelişmeler biliniyor zaten, ama beni asıl şaşırtan şey, şu an Rus hava gücündeki gelişmeler. Ülkedeki ekonomik felaketlere rağmen hâlâ hava gösterileri yapılıyor. İşte bunlardan dolayı müdahale siyasetinin ve Kosova Savaşı'nın dünya çapında yeni bir silahlanma yarışı başlattığına inanıyorum. Ancak bu durum artık 'devlet' in egemenliği kabul edilmediği için ortaya çıktı. Şimdi devletler Kosova'dakine benzer bir müdahaleden kendilerini korumak için uğraşıyor. Kosova'da olup biten savaşın dolaylı ama aynı zamanda çok da rahatsız edici yanlarından biri bu. Yeni kitabımda bu konuyu uzun uzadıya tartıştım. Savaşın rahatsız edici başka yanlarına gelince, on yıldır silahlanma yarışı duraklamış, ümit verici pekçok adım atılmıştı, ama şimdi bunların hepsi bitiverdi. Bugün artık füzesavar silahlar, uzaktan kontrol edilen uçaklar vs. geliştiriliyor. Bu noktada silahlanma yarışının yeniden başlaması, Hindistan ve Pakistan gibi nükleer silahlara tonlarca para harcayan ülkelerin intihar denebilecek politikaları Kosova Savaşı'nın dramatik sonuçlarıyla birebir ilintili. Gerçekten çok kötü bir durum bu.

Kosova'da karasal alanın organizasyonu ile askeri alanın kaybolması fenomenlerini estetik açıdan tartışmaya başlamadan önce size şunu sormak istiyorum, teknolojik açıdan bu fenomenler üstünde düşünmeye neden 1970' lerin sonu ile 1980'lerin başında başladınız? O zaman bu noktaya dikkatinizi yönelten şey neydi?

Çünkü tam da o zamanlardan bu yana gerçek zaman gerçek mekanı aştı. Bugün modern teknolojilerin neredeyse

tamamı ışık hızını kullanıyor. Hem sizin de bildiğiniz gibi burada yalnız uzaktaki bilgilere anında ulaşmaktan söz etmiyoruz. Uzaktan operasyon yapmak ya da anında harekete geçmek de mümkün artık. Örnek verecek olursak, askeri meselelerde devrim ışık hızının uygulanmasıyla başlıyor. Bizim anlayacağımız tarih zamanın duvarını delmek üzere balıklama bir atlayış yapmış durumda. Daha önce de çoğu kez söylediğim gibi, ışık hızı yalnız dünyayı dönüştürmekle kalmıyor, dünyanın kendisi haline geliyor. Küreselleşme ışık hızıdır, başka bir şey değil. Işık hızı olmaksızın küreselleşme şekillenemez. Bu yolla tarih kendini tam da gerçek zamanın, 'yaşanan'ın, etkileşim alanının içine yerleştiriyor. Sonuç olarak tarih artık mekanın uzantılarında yaşamıyor. Amerika'ya bakalım örneğin, ya da Rusya'ya. Bu iki ülke de muazzam büyüklükte toprak parçalarına sahip, ama günümüzde büyük toprak parçalarının pek de bir değeri yok. Bugün her şey hıza ve gerçek zamana bakıyor. Gerçek alan ilgilendirmiyor bizi artık. Yani jeopolitik ve jeostratejik anlamda bir krizden başka, 'kronostrateji' nin doğuşu ve egemenliği sözkonusu. Uzun zamandır iddia ettiğim gibi yalnızca servetin değil, siyasetin de siyasal ekonomisine ihtiyacımız var.

Peki ya 'kronostrateji' nin kültürel boyutları? Marinetti gibi modernist sanatçılar savaşın ' modern sanatın en üst formu ' olduğunu öne sürerken, Walter Benjamin ünlü eseri Illuminations'ta (The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction), (1968) savaşın estetize edilmesine karşı uyarıyor bizi. Ayrıca siz de The Aesthetics of Disappearance (Kaybolmanın Estetiği), (1991,(1980))

Kitabınızda savaşla estetik arasındaki ilişkiye göndermelerde bulunuyorsunuz çoğu kez. Kosova Savaşı'nı nereye kadar kültürel ve estetik terimler çerçevesinde algılayabiliriz?

Savaşla estetik arasında bir bağ olduğunu söyledim, çünkü Sun Tzu' nun o eski Çin metninde adını koyduğu ' savaş sanatı'na ilgi duyuyorum. Bana göre savaş 'algılama alanı' nın düzenlenişini kapsar. Ama savaş aynı zamanda ,Japonların da dediği gibi, ölümü güzelleştirme sanatıdır. Yani ölümü estetize etmeye çalışan her şeyin temelinde bir trajedi yatar. Ama bugün savaşın trajedisi teknolojiyle yumuşatılıyor, ahlaki sorumluluk sahibi insanların varlığıyla değil. Savaşın trajedisi atom bombasının yıkıcı gücüyle yumuşatılıyor, tıpkı Stanley Kubrick'in ' Dr. Strange- love' filmindeki gibi. Şimdi Kosova Savaşı'na dönersek kitle iletişim araçlarının seyircilerin duygularını yönlendirdiğini görürüz. Medya bugün sanki dini bir vecibeyi ifa eder gibi ilgileniyor bilgiyle. Bu yolla aslında medya mültecilerin durumu hakkında neler düşündüğümüzle değil de onlara bakınca neler hissettiğimizle ilgileniyor daha çok. Yani asıl gerçek, Kosova Savaşı'nın gerçeği, bütün o insancıl yüzlerin arkasına saklanmış oluyor. General Button ile Amerikan ordusunun 2.

Dünya Savaşı sonunda toplama kamplarına ilk girdiklerinde karşılaştıkları durumdan çok daha farklı bir durum bu. Onlar koskoca bir kafatası denizi karşısında şaşakalıp neredeyse dillerini yutmuşlardı. Şimdi de savaşın trajedisi kesilmeden devam ediyor ancak bu trajedinin çağdaş estetiği yalnız şaşkınlıktan dilini yutmuş değil, aynı zamanda şüpheli de görünüyor.

Eleştirmenler Strategie de la Deception kitabınızı eski yapıtlarınızdan özellikle War and Cinema: The Logistics of Perception (Savaş ve Sinema: Algılamanın Lojistiği) karşılaştıracaktır kaçınılmaz olarak. Zaten bu ikincinin ilk bölümünün başlığı da ' Askeri Güç Aldatmaya Dayanır' şeklinde. War and Cinema'yı yazdığınızdan bu yana savaş, sinema ve yanıltma arasındaki ilişkide size göre ne gibi gelişmeler olduğunu özetler misiniz?

Bence Sun Tzu'nun 'Askeri güç aldatmaya dayanır.' cümlesi, gerçekten sıradışı bir cümle. Ama isterseniz *War and Cinema*'nın başlığıyla girelim bu işe. Aslında başlığın önemli kısmı burası değil, altbaşlık daha önemli. : *Algılamanın* Lojistiği. 1984'te de söylediğim gibi lojistik dendiğinde akla yalnız çeşitli mühimmat, yağ veya diğer ihtiyaç malzemeleri değil, imajlar da gelmeli. Askerlere yalnız cephane vermek yetmez, onları bilgiler, görüntüler ve görsel istihbaratla da desteklemek gerekir. Bu unsurlar olmaksızın ordular görevlerini olması gerektiği gibi yerine getiremezler. Yanıltma lojistiği ile asıl kastedilen budur. Şimdi son kitabım, *Strategie de la Deception*'a dönecek olursak, aynı fenomenin farklı yönlerini göz önüne almamız gerekir. Çünkü yanıltma stratejileri aslında yanıltma lojistiğini kullanarak karşıdakini aldatmakla ilgili. Bu stratejilerin hedefinde yalnız Sırplar ya da Iraklılar yok. Miloseviç'i ya da Saddam Hüseyin'i destekleyebilecek herkes var. Tabii bu stratejilerin bir amacı da radyo, TV vs. yoluyla kamuoyunu yanıltmak. Bu açıdan bakılınca, 1984'ten bu yana meydana gelen olaylar benim yanıltma lojistiği ile ilgili kitabımı tamamen doğrulamış oldu. O günden bugüne çıkan bütün çatışmaların neredeyse tümünde kavrama lojistiği de vardı. Örneğin Lübnan Savaşı'nda İsrail Yaser Arafat'ı öldürmek amacıyla uzaktan kumanda edilen ucuz uçaklar kullandı. Körfez Savaşı'na bakacak olursak orada da aynı şeyi görürüz. Yanıltma stratejisi ve Körfez Savaşı üstüne yaptığım çalışma gerçekle öyle birebir örtüştü ki, yüksek rütbeli Fransız askerleri kendileriyle bunu tartışmamı rica ettiler benden. Askerler şunu sordu bana, 'Nasıl oluyor da sizin 1984'te yazdığınız kitap bugün tamtamına gerçekleşiyor?'

Ben de şöyle cevap verdim onlara, ' Bu benim için değil, sizin için sorun, işinizi doğru dürüst yapmıyorsunuz ki..'

Bütün bunları pek de sık tartışılmayan bir şeye bağlayabiliriz şimdi. O da 1984 yılında CNN haber televizyonunun kurulması. Burada dikkatinizi CNN'nin 'acar gazeteci ' lerine çek-

mek istiyorum. Bunlar, omuzlarında kameraları sokaklarda dolaşıp sürekli görüntü alıyor, sonra da filmleri CNN'e yolluyorlar. Yani adamların ava çıkmış kurttan farkı yok, tabii onlarınkisi bildiğimiz av değil, görüntü avı. Birkaç yıl önce Los Angeles'taki Rodney King olayının ilk kıvılcımını da bu acar kurtlar çakmıştı. Olayı gözden geçirelim bir, bir kişi Rodney King'in polisler tarafından dövülüşünü kameraya alıyor, sonra bu sahneleri TV istasyonuna yolluyor, aradan daha birkaç saat geçmeden bir velvele kopuyor şehirde. Yani diyorum ki, kavrama ve algılama lojistiği Lübnan ve Körfez'le ilgili olduğu kadar, CNN ve Pentagon'la da ilgili. Burada asıl ilgimi çeken şey nedir, biliyor musunuz? Sokakta dayak yiyen bir zencinin hikayesi Los Angeles'ta savaştan neredeyse hiç eksiği olmayan bir çatışmanın hikayesine dönüşüyor maalesef.

The Vision Machine (Görme Makinesi)'nde bugün insanların güven algılamasında ortaya çıkan krizde ve algının otomatikleşmesinde askerlerin oynadığı rolü incelemiştiniz. Orada askerlerin cruise füzeleri, sözde akıllı bombalar vs. yoluyla istedikleri gibi otomatik bir algılama ürettiklerini ya da bozduklarını iddia ediyordunuz. Kosova Savaşı'yla birlikte bu fikirlerinizde bir değişiklik oldu mu?

Tam tersine, hiçbir değişiklik olmadı. Uzaktan kumanda edilen uçakların, cruise füzelerinin geliştirilip kullanılması gören makinenin süregelen gelişimini de kapsıyor. Cruise füzeleri üstüne yapılan araştırmalar gören makinenin geliştirilmesi ile de birebir bağlantılı. Tabii burada amaç, makineleri gören bir şey haline getirmek değil yalnızca. Makinenin hedefe doğru giderken radar okümalarını ve önceden programlanmış haritaları da kullanması sağlanmak isteniyor, tıpkı Leningrad veya Moskova'ya gönderilen cruise füzelerinde olduğu gibi. Cruise füzeleri, üstünde bulundukları alanın ayrıntılarını saptayabilmek için alçaktan uçmak zorundadır. Bu füzeler alanın mevcut durumunu algılamalarını sağlayacak bir hafızayla donatılmıştır. Ama füzelerin varış noktasına ulaştıklarında sağı ya da solu seçebilmeleri için daha ince bir görüş yeteneğine sahip olmaları gerekiyor. Cruise füzeleri işte bu yüzden görme yeteneği ile donatıldı. Ama aslında bu füzeler yalnızca uçabilen birer fotoğraf makinesi, yaptıklarını da bir bilgisayar yorumluyor. Bu yüzden ben onların durumunu 'görmeden bakmak ' olarak tanımlıyorum. Görme makineleriyle ilgili araştırmalar ABD'deki Stanford Araştırma Enstitüsü'nde yürütülüyor. Sonuç olarak diyebiliriz ki, Kosova Savaşı'nda meydana gelen olaylar tamamıyla görme makinesi tezinin kanıtlanmasıydı.

İsterseniz şimdi de gören başka makinelere dönelim. Kosova Savaşı'nı TV'den seyreden bizler kutupsal bir enerjisizlik durumuna mı indirgendik? Howard Hughes gibi tutsak edilmiş ve gücü elinden alınmış birer teknoloji keşişi mi olduk?

Hiç şüpheniz olmasın. Hatta Kosova Savaşı'na bizzat katılan askerler bile

bundan farklı bir durumda değildi. Çoğu kez barakalarından bile çıkmadılar. Bugün artık ordu, savaş sona erdikten sonra işgal ediyor bir toprağı. Burada bir tür eylemsizlik olduğu çok açık. Ayrıca şunu da söylemek istiyorum, Kosova Savaşı'nda gördüğümüz otomatikleşmiş savaş ve uzaktan savaşı kapsayan kutupsal eylemsizlik terorizm karşısında oldukça güçsüzdür. Örneğin bir yeri bombalamak isteyen kişi oraya bombasını koyduktan sonra rahatça çekip gidebilir. Onun hareket özgürlüğü vardır. Aynı şey militan siyasi grupların eylemleri için de geçerli. Filistin'deki İntifada'ya bakın. İnsan gencecik çocukların dünyanın en iyi ordularından birini nasıl da bezdirdiğini, böyle bir olguyu anlayamıyor doğrusu. O gençler kendi hareket özgürlüklerin farkında bile değiller oysa.

Jean Baudrillard 'Körfez Savaşı aslında hiç olmadı' diye iddia etmiş, bayağı yankı uyandırmıştı, ne dersiniz, böyle bir şey söylenebilir mi?

Jean Baudrillard arkadaşımdır ama, bu konuda ona katılmıyorum doğrusu. Bana göre Kosova Savaşı'nın en önemli özelliği uzaya kayan bir savaş olmasıydı. Ama Körfez Savaşı minyatür bir dünya savaşıydı. Sınırlı bir coğrafi alanda gerçekleştiği için de bölgesel bir savaştı. Tabii normalde küresel bir savaş için ayrılan bütün güç de kullanılmıştı burada. Kosova Savaşı ise yörüngesel alanda gerçekleşti. Başka bir deyişle savaş artık bugün aero-elektro-manyetik alanda oluyor. Yeni bir donanmanın bayrakları çekiliyor, ama donanma bu sefer denizde değil, yörüngede.

Peki bu gelişmelerin GPS'le (Global Positioning System: Küresel Konumlanma Sistemi) nasıl bir ilgisi var? The Art of the Motor (Motor Sanatı) kitabınızda, küreselleşme, fiziksel alan ve görsel alan ile konumlanma ve konum değiştirme arasındaki ilişkiye önemli bir yer ayırmıştınız. Sizce Kosova Savaşı'nda askeri amaçlarla kullanılan GPS konum değiştirici bir rol oynadı mı? Eğer öyleyse, ne şekilde yapıldı bu?

GPS yalnız Kosova Savaşı'nda önemli bir konum değiştirici rol oynamakla kalmadı, toplumsal hayatta da önemi gittikçe artıyor. Örneğin Kosova'da belirlenmiş hedeflere gidecek uçakları, füzeleri, bombaları GPS yönlendirmişti ama size şunu da hatırlatmak isterim, Çin elçiliğine bir B-2 uçağı tarafından bırakılan - ya da en azından bize bırakıldığı söylenen- bombalar GPS bombalarıydı ve B-2 uçağı ABD'den havalanmıştı. GPS'ler bugün her yerde. Arabalarda, örneğin. Başlangıçta Kosova topraklarını işgal edecek kamyonlarda da bulunuyorlardı. GPS'ler bunca gelişmiş olmasına rağmen, kullanımlarında hala pekçok sorun var. Bu bağlamda karşımıza ilk çıkan sorun da mayınlar. Örneğin Fransız birlikleri Kosova'ya geldiğinde onlara kamyonlarıyla açık alanlara girebilecekleri söylenmişti, ama başlarındaki kişi mayınları unutmuştu. Bu gerçekten başlı başına bir sorun teşkil ediyor. Çünkü mayın-

lar artık belirlenmiş yerlere konmuyor, tüpler vasıtasıyla alan üzerine rasgele dağıtılıyor. Sonuç olarak savaş bittikten sonra da onları ortadan kaldıramıyorsunuz. Onları bulamıyorsunuz çünkü. Bu tür mayınları tespit edebilme yeteneği özellikle de küresel bir savaş sırasında kesinlikle hayati bir önem taşır. Bu açıdan GPS, ABD için bir hakimiyet biçimi.Tabii böyle olunca AB' nin Amerikan GPS'i ile rekabet edebilmek için kendi GPS-'ini öne sürmesi neredeyse hiç şaşırtıcı değil. Daha önce de söylediğim gibi hakimiyet artık karasal alanın kendisinde değil, kontrolünde yatıyor. Konumlandırma da karasal kontrolü oluşturan unsurlardan biri. *The Art of the Motor*'da da belirttiğim gibi bundan böyle iki tane saate ihtiyacımız olacak. Birisi kol saati, hangi vakitte olduğumuzu göstersin diye, birisi de GPS saati, hangi alanda olduğumuzu göstersin diye.

Son olarak sizin teknoloji analizinizi ve Open Sky (Açık Gökyüzü) (1997 (1995)), Politics of the Very Worst (En Kötü Politika) (1999 (1996)) ve The Information Bomb (Enformasyon Bombası) (1999 (1996)) gibi en son yapıtlarınızdaki genel çerçeveyi göz önüne alırsak, bu tür gelişmelere karşı alınacak tedbirlerin önemli etkileri sizce neler olacak? Durmaksızın gelişen teknolojik yanıltma stratejilerine karşı kullanılabilecek görünür direnme stratejileri var mı?

Direniş her zaman mümkündür. Ancak direniş için önce teknoloji kültürü fikrini geliştirmek zorundayız. Doğrusu şu an için bu fikir kaygı verici bir az gelişmişlik içinde. Sanatsal ve edebi bir kültür geliştirdiğimiz söylenebilir. Ama teknoloji kültürü idealleri az gelişmiş bir durumda, dolayısıyla hem popüler kültürün hem de pratik demokrasi ideallerinin dışında. Bu yüzden bir bütün olarak toplum, teknolojik gelişmeler üstünde hiçbir kontrole sahip değil. Seçkinler arasında, yönetici çevresinde bile teknoloji kültürü eksik. Size teknoloji kültüründen haberi bile olmayan bakanları, hatta savunma bakanlarını örnek verebilirim. Örneğin internet bunca yaygınlık kazanmasına, böyle tanınıp reklam edilmesine karşılık bunu dengeleyecek olan, teknoloji kültürüne sahip siyasi bir zeka yok. Billy Gates-'in 1999'da yayınlanan kitabı yalnız düşünce hızından bahsetmiyor, Microsoft'un 'falconview' yazılımının Kosova'daki köprülerin imhasını nasıl sağlayabileceğini de ayrıntılarıyla anlatıyordu.Bizim anlayacağımız,savaşların kaderini belirlemek için artık ne Sezar'a ne de Napolyon'a gerek var, biraz yazılım yetiyor bunun için. Kısaca, siyasi savaş zekası ile siyasi toplum zekası teknik-bilimsel dünyaya girebilmiş değil. Ya da şöyle diyelim, teknik- bilimsel zeka bugünkü teknik-bilimsel ilerlemeleri yorumlamamızı sağlayacak kadar toplum içine nüfuz edebilmiş değil.